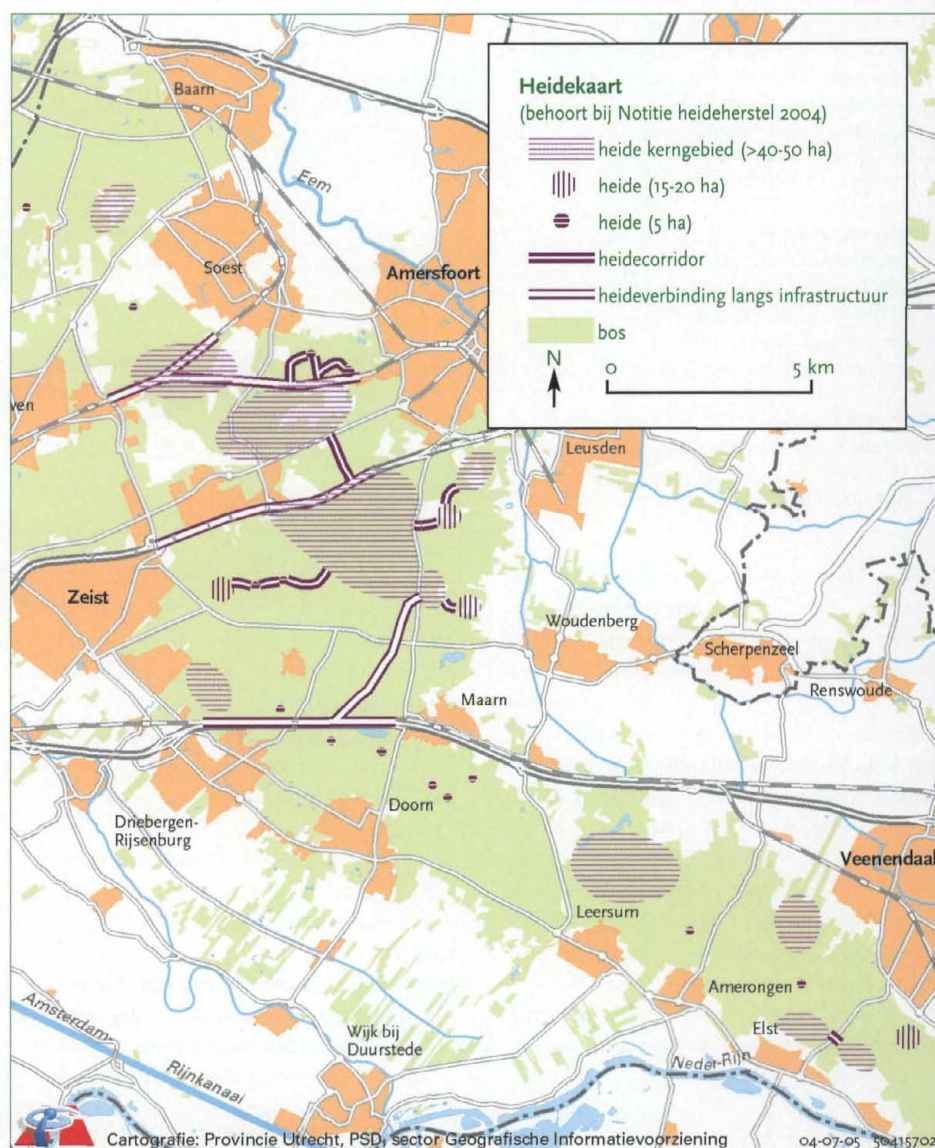

Heide op de Utrechtse Heuvelrug

A. Geerdes & H. van Arkel

De Utrechtse Heuvelrug bestaat uit ca 16.000 ha bos en 1.000 ha heide. Veel heideterreinen zijn klein en versnipperd: ze liggen als geïsoleerde eilandjes in een zee van bos. Er zijn slechts twee heideterreinen meer dan 100 ha groot: de Leusderheide (500 ha) en het Leersumse Veld (125 ha). De overige krappe 400 ha heide is verdeeld over ruim 40 terreinen kleiner dan 50 ha, soms min of meer samenhangend in een complex, maar meestal geheel geïsoleerd in het bos. Om de biodiversiteit van de heide te behouden zijn de bekende maatregelen verbeteren, vergroten en verbinden dan ook bittere noodzaak. De provincie besloot al in 1996 dat daarvoor 350 ha bos moet worden omgevormd naar heide. Hiervan is tot dusverre weinig uitgevoerd, omdat de Boswet dat verhindert.

Gasleiding

Op landgoed Den Treek – Henschoten kon op het tracé van een ondergrondse hoofdgasleiding – waarop geen grote bomen mogen groeien – een heideverbinding worden aangelegd zonder herplantverplichting van de Boswet (foto 1). De 3,5 km lange heidecorridor verbindt de heideterreinen Hazenwater, Ringheuvels en Leusderheide. In 2002 zijn als kerstbomen geplante sparren en spontane boomopslag verchipt en afgevoerd naar een energiecentrale. In de randen van het bos aan weerszijden van het tracé is onregelmatig gedund om een minder strakke bosrand te creëren. Vervolgens is met een mobiele kraan de bovengrond afgeschraapt. Dit materiaal is verwerkt op een braakliggende

Fig. 1. Te vergroten en te verbinden heideterreinen op de Utrechtse Heuvelrug. Kaart uit de Notitie heideherstel van de provincie Utrecht (2004).

akker. Om te voorkomen dat publiek de kale bodem betreedt zijn langs de paden kniepaaltjes met een draad geplaatst. De totale kosten bedroegen € 50.000 en zijn geheel gesubsidieerd door de provincie Utrecht.

Na twee jaar hebben medewerkers van de sector ecologisch onderzoek van de provincie het tracé onderzocht. De vegetatie bedekt inmiddels 45 tot 70%, met een dominantie van Gewoon struisgras (*Agrostis capillaris*). Echter ook Struikheide (*Callu-*

vergroten en verbinden

na vulgaris) komt frequent voor en komt hier en daar al in bloei. Op één plek zijn minder algemene soorten aangetroffen zoals Kleine leeuwenklauw (*Aphanes inexpectata*) en Fraai duizendguldenkruid (*Centaurea pulchellum*). Deze plek lijkt zich te ontwikkelen naar een vochtig heidetyp. Van karakteristieke insecten zijn Knopsrietje (*Myrmeleotettix maculatus*), Heivlinder (*Hipparchia semele*) en Groene zandloopkever (*Cicindela campestris*) waargenomen. Om de heide concurrentievoordeel te geven is in januari 2005 een schaapskudde over de strook gestuurd. Verwacht wordt dat binnen enkele jaren de heide de overhand zal krijgen.

Hoe verder?

Inmiddels heeft de provincie in 2004, op basis van een uitgebreid ontsnipperingsonderzoek (van den Bijtel, 2004), de Notitie heideherstel gemaakt, waarin aangegeven is welke heideterreinen op de Heuvelrug in welke mate vergroot en/of met elkaar verbonden moeten worden (fig. 1). De natuurbeschermingsorganisaties, het ministerie van Defensie en de betrokken

particuliere eigenaren hebben enthousiast gereageerd op het provinciale herstelplan voor de heide. Monotoon, slecht groeiend productiebos met weinig natuurwaarde op plekken met goede ecologische en landschappelijke potenties voor heide, stuifzand en heischraal grasland blijkt velen al lang een doorn in het oog. Voor alle partijen is het ook prettig dat duidelijk is waar omvorming van bos naar heide gewenst is en waar niet. Inmiddels zijn alle betrokkenen bezig met voorbereidingen en er zijn ook al projecten uitgevoerd. Vooralsnog blijft dit echter beperkt tot incidentele situaties waarvoor geen compensatie-eis vanuit de Boswet geldt. De financiering vindt plaats via de inrichtingsubsidie van de Subsidieregeling Natuurbeheer of met provinciale middelen voor particulier natuurbeheer.

Boswet

De uitvoering valt of staat met de verlening van een ontheffing van de herplantplicht van de Boswet. Als bos definitief wordt verwijderd moet er volgens de Boswet elders nieuw bos geplant worden. Dat kan op een ander heideterrein, maar dat is – in ieder geval in Utrecht – ecologisch, landschappelijk en recreatief ongewenst. Het kan ook op landbouwgrond, maar als die grond al beschikbaar is, brengt het

hoge kosten met zich mee in de vorm van waardeverlies van de grond (in Utrecht in de orde van grootte van € 30.000 per hectare). In de praktijk belemmert deze eis al decennia lang de uitvoering van heide- en stuifzandherstelprojecten in heel Nederland.

De provincie heeft eerder een compensatievoorstel gedaan voor het areaal bos dat voor het heideherstel wordt gekapt, in de vorm van bestaande bebossingsplannen waarvoor de overheid de grond heeft aangekocht of gesubsidieerd. Dit is door het ministerie van LNV afgewezen. Daarna heeft de provincie op 22 februari 2005 voor de omvorming van 350 ha bos naar heide een ontheffing van de herplantplicht aangevraagd (op grond van artikel 6 tweede lid van de Boswet). Tegelijkertijd vraagt de provincie aan de Minister haar te machtigen de ontheffing op naam te zetten van de eigenaren die in aanmerking komen voor de omvorming naar heide, overeenkomstig de Notitie heideherstel. Met deze ontheffing worden alle partijen gelijkgesteld met Staatsbosbeheer, die reeds over een dergelijke ontheffing beschikt. Op 1 juli j.l. heeft het ministerie van LNV toegezegd de ontheffing te verlenen. Daarmee kan de provincie invulling geven aan de tussen Rijk en provincies afgesproken natuurdoelen (Landelijke Natuurdoelenkaart), het behoud van soorten en het bevorderen van particulier natuurbeheer.

Literatuur

Bijtel, H.J.E. van den, 2004. Ontsnippering van de Heuvelrug, visie op verbindingzones en andere ontsnipperende maatregelen. Bureau van den Bijtel, Driebergen.

Provincie Utrecht, 2004. Notitie heideherstel. Beleidskader voor omvorming van bos naar open natuur in de provincie Utrecht. Provincie Utrecht, sector Landelijk Gebied Ontwikkeling, Utrecht.

Drs. A. Geerdes
adviseur particulier natuurbeheer
Ing. H. van Arkel
strategisch beleidsadviseur
beide bij de provincie Utrecht
Postbus 80300
3508 TH Utrecht
e-mail: bert.geerdes@provincie-utrecht.nl

Foto 1. In 2002 gerealiseerde heidecorridor op landgoed Den Treek (foto: A. Geerdes, provincie Utrecht).

